

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqib boshlagan

2006-yil, 3-mart

№ 9 (3838)

МАКТУБДАГИ БОДОМ ГУЛИ

Жанубда бодом гуллапти.
Буни тахририятга келган ёш кизчанинг мактубидан билдим. Кўнглида не-не хис-хажон билан газетани нимадир ёзмоқчи бўлиб, миттигина ёзув столга — дарс тайёрлайдиган хонтакта чўккан кизча мавзу ахтариб, атрофга боққан. Кўзи биринчи бўлиб ҳовлига файз бағишлаб турган бодом дарактига тушган, эҳтимол. Катталар, тўғриси, мён ўзим ҳам бу икки энлик хабарга машқ деб қарашими табиий. Бироқ шу бир парча қозоғда жажжи юракнинг туйғуси, сезгиси, атрофдагиларга эзгулик ҳаёти истаги намоён эди.

Агар шу хат келмаганда Бойсун ё Денова, Қарши ё Фузурда бодом гуллаганини билмасдик? Табиатшунослик илмига ва озми-кўлими тажрибамизга таяниб, иқлими иссиқ худудларда табият эртарақ уйғонишини фахлмай оламиз. Лекин қизалоқнинг нияти ўзгача кўринди. У нимадир қоралаб машқ қилишдан, улкан газетани ўз исми-шарифини энтикиб ўқишдан кўра улғурок мақсадни — покланиш ва янгиликни вақти келганини одамларга тезроқ етказишни орзу қилгандай эди.

Шундан сўнг, кўкдам келишини ва одамларнинг бу фасл таширига қандай ҳаяжон билан пешвоз чиқшини кўзатдим. Бу йил февралнинг бошидан қорни уйғотувчи шабада эса бошлади. Тупроқнинг ҳовури ҳам эртарақ кўтарилди. Бу жаранлар ҳар бир инсоннинг ички оламига кўтаринкилик билан бирга яхши маънодаги безовталиқ, дадил ҳаракатларга ундовчи туйғу ҳам бағишлайди.

Махмуд ТОИР

Муҳаммад АМИН (Уза) олган суратлар

СЎЗБОШИ ҚАДРИ

Бадий асарга сўзбоши (ёки сўнги сўз) нима учун ёзилади ва ундан қандай мақсад кўзда тутилади? Муаллиф тўғрисида фикр айтиши, уни мақташни ёки асарнинг нозик нуқталарини таҳлил этиб, ўқувчининг тушунишига кўмаклашиши? Сўзбошининг қадрини нима билан ўлчанади? Ахир, уни ўнча-мунча одам ёзмайди-ку! Сўзбоши (ёки сўнги сўз) муаллифини ўқувчиларга тавсия этаркан, улар олдида масъулиятини ҳис этиши керак-ку! Ёки бозор иқтисоди шариоатида китоб бизнес воситасига айланиб қолдими? Ахир, кимсан фалончи сўзбоши ёзган бўлса, демак, бу асар муаллифи зўр ёзувчи экан-да, деб китобхонлар соғиниб олаверадими?! Адабиётшунос Н.Худойбергановнинг «Баён эмас, таҳлил керак» сарлавҳали мақоласини («УзАС», 2005 йил, 18-ноябр) ўқигач, ана шу саволлар менга тинчлик бермай қўйди.

Аслида сўзбоши (ёки сўнги сўз) асарнинг моҳиятини тўғри тушунишда китобхонга кўмаклашиш ниятида ёзилади. Албатта, унда муаллиф ҳақда ҳам маълумот бериш мумкин, бироқ уни осмоннинг еттинчи қаваטיга чиқариб қўйиш тўғри бўлмайди. Шу нуқтага назардан, устоз Озод Шарафиддиновнинг (Оллоҳ раҳмат қилсин) бундан 15 йил муқаддам ёзилган сўзбошисига тўхталмоқчиман. Яхши биламиз, Озод ака ўнча-мунча ёзувчининг асарига сўзбоши ҳам, тақрир ҳам ёзавермасди. Ҳали адабий жамоатчиликка таниш бўлмаган Ойгул Муҳаммад Жиян қизи-нинг «Жаннат қуши» романига ёзган «Юракдаги аланга» сарлавҳали сўзбошини кўриб, очини, дастлаб ранжиган эдим. Чунки кимсан Озод Шарафиддиновдек танилиқ, ростуғи олимнинг ҳали танилмаган ҳаваскорига сўзбоши ёзиши менга эриш туюлган эди. Сўзбошини ўқимай туриб, қани, Озод ака мақтаган асар қанча экан, деб аввал романини ўқидим.

Танқидчи танқид

СИРЛИ МУКАММАЛЛИК

Одатда, энг қадрли нарсалар энг юксакликларда, виқорли тоғлар бағрида пинхон-пинхон яраллади ва зилол булоқлар каби кўз очади. Унинг муқаддас сувлари тошларни тошларга уриб, кўнгилларга оби ҳаёт бағишлайди.

Эл севган хонанда, Ўзбекистон халқ артисти Замирахон Суенова кўшиқларини эшитганимда мана шундай ҳолат кўнглимдан ўтади. Ногоҳ юрагим уйғонгандек бўлади. Юрагимга азиз бўлган бу кўшиқлар наинки меннинг ҳаётимда, балки бутун бир элнинг ҳаётида ёруғ нур бўлиб ўтаётганини пайқаб қоламиз.

Замира Суенованинг иждодий фаолияти бошланганига 30 йилча бўлди. Устоз санъаткорлар изидан бориб, ўзи ҳам улар қаторида шаклланди, ўсиб, бугунги кунда мактаб яратиб турган етук санъаткорлардан бирига айланди.

Асл санъаткор ўз кўшиқлари бағрида дунёга келади. Унинг энг бахтли ва азобли дамлари ҳам аслида ўзи айтаётган кўшиқлари бағрида кечади.

Кўшиқ...

Уч ёки беш дақиқалик ҳаёт...

Абадий олдиди бу ниятда қисқа муҳдат, аммо мана шу ҳаёт учун иждоқор ўз умрини ва кўнглини бағишлайди. Зеро, кўшиқ унинг саволларда кечган ҳаётни ва парвозидир.

Хар бир санъаткорнинг ўзига хос табияти ва иждодий қиёфаси бор. Эл ардоғидаги Замира Суенованинг қиёфаси эса чинакам ўзбек аёлининг нафосат ила чизилган ва юрагида балки Лайли, балки Зулайхонинг оташи яшаётган ҳамда руҳиятига жуда кўн нарса пинхон-пинхон берилган аёлга ўхшайверади...

Шу қадар сирли... ва шу қадар оддий...

Аммо мана шу оддийликда мукамаллик бор.

Замира оланинг овозида тоғнинг тошқин булоқлари хос тоғлилик мавжуд. Буни изоҳлаб бўлмайди. Буни ҳис қилиш учун эса хонанда ижро этган кўшиқларнинг унинг қалби ва руҳи бўлиб тингламоқ керак. Бу кўшиқлар бағрида иждоқор билан бир лаҳза ашамоқ керак. Мана шу нури ришталар бизни етук санъаткор билан боғлаб туради. Ва Замира Суенованинг кўшиқларини эшитган захоман захоман юрагимизда энг улғур туйғулар пайдо бўлиб, юксалаётганини пайқаб қоламиз.

Дуторчи қизлар ансамблининг тарихи биз севган санъаткор тақдирини, ҳаёти билан боғлиқ, муштарак туюлаверади. Зеро, суюлиқ шогирдлардан бири сифатида ансамблининг устози Ганижон Тошматовдан сўнг бир неча йил бошқарган Замира опа бу ансамбли асради, тарбиялади...

Асл санъаткор учун энг катта бахт-толе унинг ўлмас ва унутилмас кўшиқларидир. Биз Замира опага ҳамма замоналар учун севишлилик бу кўшиқлари каби умрбоқийлик тилаб қоламиз.

Зебо МИРЗО

Алишер Навоийнинг шоир ва адабиёт ҳақидаги бу таъкироти «Зубдат ул-таворих» айтилади. Вақолаки, бу Навоийнинг «Тарихи анбиё ва ҳуқомо», «Тарихи муллоқ Ажам» асарларининг умумий номи бўлиб, бизга маълум фонд ва кутубхоналарда бундай асар сақланаётганини қайд этилмайди.

Ҳақикатан эътибор билан, профессор Камол Эраслон матн, таъдил матн, нусха фарқлари, кўрсаткичлар, библиография берилганини баён қилади. Кейин анчайин муфассал «Кириш» қисмида чиғатоий адабиёти ва Навоий, лумотнома берган. Унда шоирнинг тарихимас асарлари сифатида «Зубдат ул-таворих» айтилади. Вақолаки, бу Навоийнинг «Тарихи анбиё ва ҳуқомо», «Тарихи муллоқ Ажам» асарларининг умумий номи бўлиб, бизга маълум фонд ва кутубхоналарда бундай асар сақланаётганини қайд этилмайди.

МУЗЕЙ РАҚБАРЛАРИ АНЖУМАНИ

Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Қашқадарё вилоти ҳокимлиги билан ҳамкорликда Қарши шаҳрининг 2700 йиллигига бағишлаб, республика музейлари директорларининг семинар-кенгашини ўтказди. Унда Қашқадарё вилоятининг қадрият ва хотира масканлари мисолида музейлар фондларидаги экспонатларнинг рўйхатга олиш ва сақлаш холатини ўрганиш ҳамда республика музейлари фестивалига тайёргарлик қилиш масалалари атрофида муҳокама қилинди.

«Мажолис ун-нафоис» XV асрнинг узийдақ уч марта форсий тилга таржима қилинган. Хозирда Мадрадса сақланаётган тўртинчи таржимасини Хинд маркази орқали микрофилми ёки расм нусхасини сўратганимиз, шояд муваффақ бўлсак.

«Мажолис ун-нафоис» матни 1948 йили Ойбек ва П.Шамсиев томонидан, 1961 йили асарнинг илмий-танқидий матни (сўзбоши билан тайёрловчи С.Ганиева), 1966 йили Навоий асарлари 15 том-лигининг 12-томида ва 1997 йили 20 томлик тўла асарлар тўпламининг 13-томида (изоҳлар билан тайёрловчи С.Ганиева) нашр қилинган.

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчаси, Халқаро Амир Темуриям жамғармаси ва Темурийлар тарихи давлат музейи соҳибқирон Амир Темуриям таваллудининг 670 йиллигига бағишлаб «Амир Темуриям ҳақида энг яхши шеър» танловини эълон қилди. Танловга тавсия этилаётган асар кўлэмиси Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчасининг шеъринг кенгашида 2006 йилнинг 3 апрелига қадар қабул қилинади. Танловда ғолиб чиққан шеърлар «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида чоп этилиб, 2006 йилнинг 9 апрелида Амир Темуриям қандайдир таъриқдан тантанали йиғинда эълон қилинади. Ҳолиблар тақдирланади.

Бардақ номидаги Коракаллоқ мусика-театрида драматург К.Раҳмановнинг «Ўлим жазоси» спектаклининг премьераси бўлиб ўтди. Асарни Коракаллоғистон халқ артисти Турсингул Қайипназарова сахналаштирди, мусика муаллифи Айтмамал Торемуратова. Саҳна беазакларини Коракаллоғистон халқ рассоми Ислом Алибеков ишлаган. Асосий ролларни актёрлар Марям Исмаилова, Дорибай Хожабераденов, Базарбай Узақбергенов, Ёш актёрлардан Сарбинов Алламбергенов, Азамат Байленисов ва бошқалар ижро этмоқдалар.

Ҳақ соҳилда мажнунголлари, Кўнглимиз кўнгда хуш ҳаёлларисиз, Бахтмиз бекаси, сиз — аёлларисиз, Аёл омон бўлса дунё гўзалдир!

«Мажолис ун-нафоис»нинг туркия наشري Мажолис ун-нафоиснинг 1491 йили ёзилиб, 1498 йили бўрилган ва нусхалардаги фарқлар келтирилган.

ЭЪЛОН

6 март, душанба кунини Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчасида Халқаро Хотин-қизлар кунига бағишлаб «Сен баҳорини соғинадими?» мавзуида мушоира бўлади. Барча кизиккандар тақлиф этилади.

Мирзо ила Пошабегимнинг ўгли, Султон Масъуд Мирзонинг кичик укаси; ўлими 1499).

Бирок Бобур Мирзо тўғрисидаги маълумот Абдулқосим Бобурга эмас, Захириддин Муҳаммад Бобурга оиддир.

ЭЪЛОН

6 март, душанба кунини Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчасида Халқаро Хотин-қизлар кунига бағишлаб «Сен баҳорини соғинадими?» мавзуида мушоира бўлади. Барча кизиккандар тақлиф этилади.

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчаси, Халқаро Амир Темуриям жамғармаси ва Темурийлар тарихи давлат музейи соҳибқирон Амир Темуриям таваллудининг 670 йиллигига бағишлаб «Амир Темуриям ҳақида энг яхши шеър» танловини эълон қилди. Танловга тавсия этилаётган асар кўлэмиси Ўзбекистон Ёзувчилар уюмчасининг шеъринг кенгашида 2006 йилнинг 3 апрелига қадар қабул қилинади. Танловда ғолиб чиққан шеърлар «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида чоп этилиб, 2006 йилнинг 9 апрелида Амир Темуриям қандайдир таъриқдан тантанали йиғинда эълон қилинади. Ҳолиблар тақдирланади.

Мажлислар сарлавҳаси асл матндан ажратилиб, хатбошидан берилмагани ажабланарли. Лекин кўлэмалардаги фарқлар матн сўнгида саҳифа ва фикр билдирилмади, чунки бунга асос бўлган кўлэмаларга эга эмасми, лекин С.Ганиева хулосаларини қувватлаймиш, деб ёздади, бу ҳам мен учун шунчаки эътироф эмас.

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТИ

Мажлис ун-нафоиснинг Туркиядаги наشري Алишер Навоий ва унинг баътор асари 600 йилдан зиёд даврлар мобайнида адаб аҳли эҳтиёжлари хизматида эканлигини кўрсатади.

Гавхар БЕРДИЯЛИЙЕВА

Аёқ — қадаҳдир гар, соқийга қараб,
Ўзим, тақдиримни ўйлабман бир зум.

Зарнигор эдим мен Зарафшон аро,
Мени Аёқчага отди палаҳмон.

Ганжина эдим мен, жавҳар эдим мен,
Мени ўзга одам қиз қилиб олди...

НОҒОҲОН ГУЛЛАГАН БОДОМНИ КҮРИБ

Кўздин чунон ёш тўқил,
Имонинг баҳра олсин,
Боғу чаман кўкармас
ёғир қулолмағунча.

Бебаҳо эдим мен — гавҳар эдим мен,
Бир тилло узукка кўз қилиб олди.

Келин бўлиб тушдим Аёқчага мен,
Кимнингдир юраги гаш бўлиб қолди.

Аёқчи тоғида тош бўлиб қолдим.

Аёқчи тоғининг устидан
Офтоб кўринади тилло табоқдек.

Ноғоҳон гуллаган бодомни кўриб,
Мўйсафид чўққилар анграйиб қолди.

Илиқ ёғирларда яйраб чўмилди
Тошқудуқнинг қиздек оқ мрамларлари.

Она говмишларга, нимжон кўйларга
Ешиқ тугади тоғ кенг этагиди.

ОСМОҲДА ЁНАДИ
МОМАҚАЛДИРОҚ

Ойгул АСИЛБЕК қизи

Ўшиқни очаман. Ичкари —
Қаршимда суқунат боқали.

Кунларим тўқилар, туларим
Йилларни тўлдириб ўйнайди.

Оқшомда тугилган кечалар ўлиб,
Кун чиқардан кўёш кўтармоқ туг.

Билмайсиз, мен ҳамон қошиқиздаман,
Яралганман сизни учратмоқ учун.

Сиз хаёл сурасиз ёғирни кўрмай,
Хатто қарамоққа мадорингиз йўқ.

Номозом гуллари ухлаган маҳал,
Қушлар овозларини сочса ҳавога.

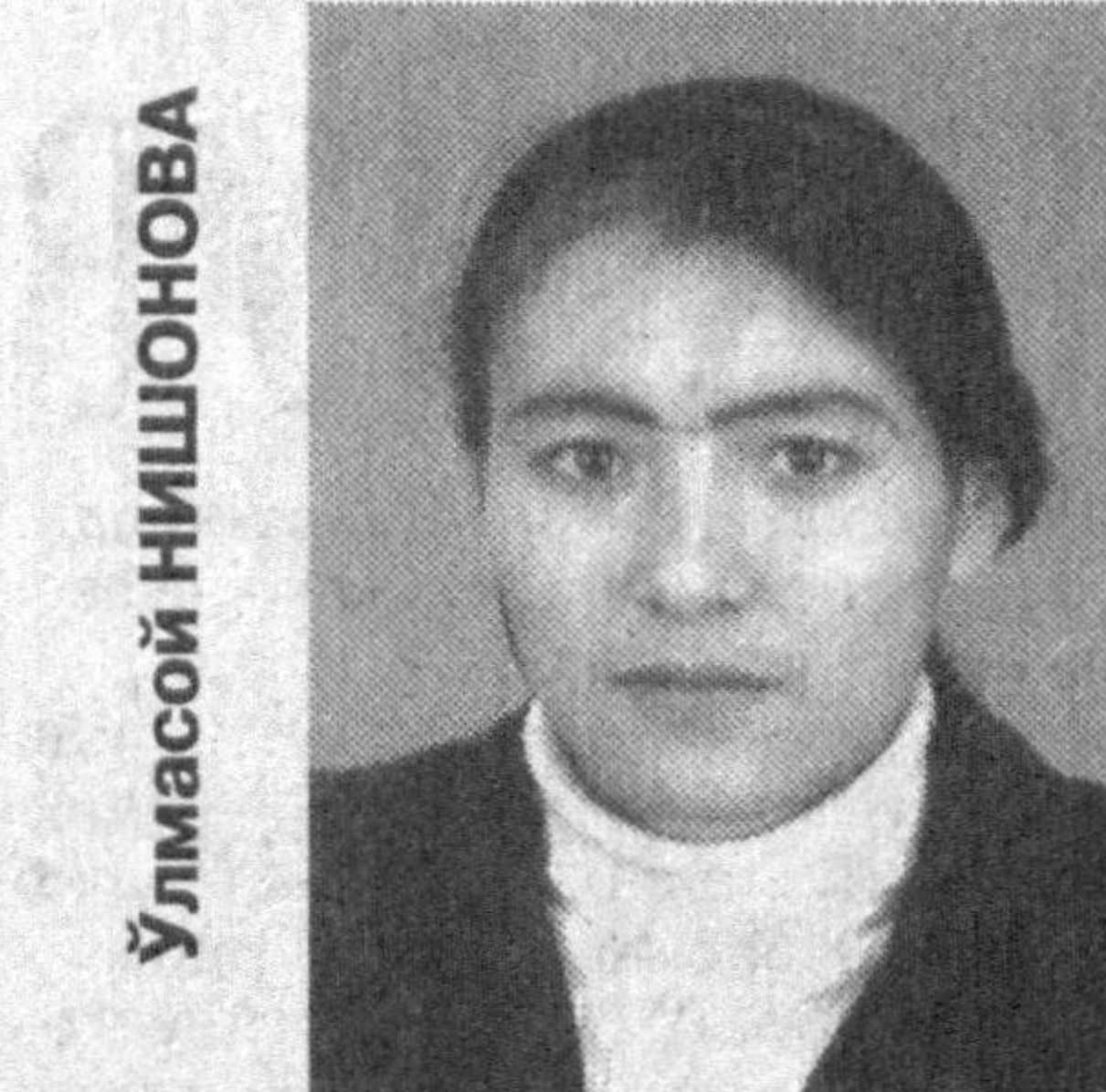
КўНГЛИНГАЧА ЙҮЛ
Эртак қилиб ёрдам дилимни,

Тошлар осдим қадамларимга,
Гоҳи юрдим ялангоёқли.

Тунларимни ўради тунлар,
Кулларимни куллар ёндирди.

Сиқилмагин жажжи юрагим,
Оқшомда қолмайди бир кун.

Яқин келдим кўнглингда чоғи,
Лекин ҳамон йўлларга элман.

Улмасой НИШОНОВА

Қанот берар
менга ишқ

Йиғладим, ёшимдан ивди замин,
Ўтидим, ўзгага ишқ изҳор қилма.

Кетма, ўзгани ҳеч сўёлмайсан-ку,
Яшай олмайсан-ку, менингсиз ахир.

Тахир кечаларни тўйгунча тўйтин,
Кетгин, ишқсиз яшаш агар бахт бўлса.

Ўлсам кўзларингда ўлмоқдигим чин,
Ўтингум, ўзгага ишқ изҳор этма.

МЕН СИЗНИ...
Оқибат озурда орзулар

Билмайсиз гумоним йўқдир-эй,
Ишқ менга қанотлар берганин.

Мен сизни... ҳали ҳам... не учун,
Тонгимсиз, тошимсиз тошмайсиз.

Лаҳзалар, лаҳзалар, ғам алар,
Лек сизни... ҳали ҳам... билмайсиз.

Райҳонлар тақиб
кел, баҳор!

Рухимга райҳонлар тақиб кел, баҳор,
Бахтининг сийнасига бошимни қўяй.

Кўнглимнинг кўшқини кўпрган озор,
Қизғалдоқ кўрарган қабристон қилай.

Тахир кечаларни тўйгунча тўйтин,
Кетгин, ишқсиз яшаш агар бахт бўлса.

Ўлсам кўзларингда ўлмоқдигим чин,
Ўтингум, ўзгага ишқ изҳор этма.

Мезон шамоллари эдимки, она,
Олтиндай товляниб, яшил япроқлар.

Тунлар тушларимга сизни солади,
Ошпоқ сочингани ўраман йиғлаб.

Қалбимнинг чоккини сўкади хумор,
Бўлмайди кўнглинги бўзин тўкмасам.

Мадина МУЗАФФАРОВА

АЁЛ ОРЗУСИ
Нимани кўмсайди аёл аёзда?

Нимани кўмсайди аёл баҳорда?
Хушбўй гулдастага тўлса кучоғи.

Нимани кўмсайди аёл ёз кунини?
Кўёш қуйдирганда, гармсел олиб.

Нимани кўмсайди аёл кеч кўзда
Маҳлиё бўлиши олтин чиройига.

Нимани кўмсайди аёл ҳамини?
Муҳаббат ҳамини орзу ва ҳавас.

НАВНИҲОЛ АРЧА
Оқ тилан тўшадди далаларга қор

Гўзал қиш фаслидан завқланар барча,
Шамолда чарх уриб ёғар ошпоқ қор.

Рус тилидан
Рустам МУСУРМОН таржимаси.

Мунаввара ЮСУПОВА

МЕН СЕНДАН КЕТАМАН УЗОҚҚА,
ҚАДАМИНГ ЕТМАЙДИ УЛ ЁҚҚА.

Турналар сафига қўшилиб,
Туйғулар амрига бош уриб.

Келсанг ҳам шамолдай соғиниб,
Шиддатли тўлқиндек тўқиниб.

Балки туш алдамчидир,
Ҳар кеча эслатган ул,

Корақалпоқчадан
Шахло РОМАНОВА таржимаси

Мен сендан кетаман

Охудай чоғиб тор сўқмоққа,
Мен сендан кетаман узоққа.

Турналар сафига қўшилиб,
Туйғулар амрига бош уриб.

Келсанг ҳам шамолдай соғиниб,
Шиддатли тўлқиндек тўқиниб.

Балки туш алдамчидир,
Ҳар кеча эслатган ул,

Корақалпоқчадан
Шахло РОМАНОВА таржимаси

ҚАРОР

...Ким кимни умидвор қилди?! Тарозининг

СЎНГИ ЖАВОБ

Биламан, қалбимни гўзал, аҳдингиз қатъий

ДИЛИСЁХ БЎЛМАНГ,

Отар сиз-чун тонг,
Куну тун парилар

ТАХЛИП

Мен қандай хатога йўл қўйдим? Мен

АРОСАТ

Индамайгина қўлимни ювиб, қўлтигимга

СИЗГА МАКТУБЛАР

МУНОСАБАТ

Сиз билан муроаи муомалани давом

ҒАРИБНИК

Кўнгул учун айтган бир гапингиз:

«СОВГА ЮК»

Сиз вақтингиз бир бўлаги эканлигини,

ПОРТРЕТ

Шуларни ўйлаб, яна сизнинг портретингизга

ТАХЛИП

Мен қандай хатога йўл қўйдим? Мен

АРОСАТ

Индамайгина қўлимни ювиб, қўлтигимга

НАВНИҲОЛ АРЧА

Оқ тилан тўшадди далаларга қор

Гўзал қиш фаслидан завқланар барча,

Рус тилидан

Рустам МУСУРМОН таржимаси.

«СОВГА ЮК»

Сиз вақтингиз бир бўлаги эканлигини,

ТАХЛИП

Мен қандай хатога йўл қўйдим? Мен

АРОСАТ

Индамайгина қўлимни ювиб, қўлтигимга

НАВНИҲОЛ АРЧА

Оқ тилан тўшадди далаларга қор

Гўзал қиш фаслидан завқланар барча,

Рус тилидан

Рустам МУСУРМОН таржимаси.

«СОВГА ЮК»

Сиз вақтингиз бир бўлаги эканлигини,

МЕН БОБОМГА СЎЗ БЕРГАНМАН...

са фақат ана шу ердан топишди.

Бобомнинг хоналарида узоқ қолиб кетаман.

ман. Чўқур мазмун сингирдирилган

лиммо-лим қиладиган бениҳоя

қудратни ҳис қиламан уларда.

Ахир бу китоблар, ҳали матбуот

юзюни кўрмаган даста-даста

азоб-укубатга солган маҳаллар

унга мадад ва куч-қувват берган,

ҳаётга, яшашга ундаган ҳам ўша

маслак ва эътиқоднинг бениҳоя

мустаҳкамлигидир.

Бобом бутун умрини бағишлаб

ёзган бу китобларни авайлаб

асраб, янги жаҳоирлар билан

тўлдирибга куч-қувватим етар-

микан? Мен бобомга сўз бер-

Мен ўзбекистонда танқили

Сиз билан муроаи муомалани давом

Шуларни ўйлаб, яна сизнинг портретингизга

Индамайгина қўлимни ювиб, қўлтигимга

азоб-укубатга солган маҳаллар

Бобом бутун умрини бағишлаб

